

ISPARTA

**REHBERLİK VE ARAŞTIRMA
MERKEZİ**

**Kariyer Farkındalığı Araştırması
2023**

ISPARTA REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü

Baki ÇETİN
Kurum Müdürü

Anıl KELEŞ
Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölüm Başkanı

Isparta
2023

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
Yöntem	3
Bulgular	4
Sonuç ve Öneriler	11
Kaynaklar	13

GİRİŞ

İnsanoğlu gelişim süreci itibariyle doğar, büyür ve ölür. Bu süreçte hayatını idame ettirebileceği işler yapmaya, ihtiyaçlarını karşılayabileceği maddi olanaklara sahip olmaya çalışır. Öyle ki maddi gücü yerinde olsa bile sosyal bir varlık olmanın gereği olarak bazı faaliyetlerle meşgul olmaya, saygınlık ya da sosyal statü gibi gereksinimlerini ödünlemeye ihtiyaç duyar. Bu motivasyon ise kendisini kariyer gelişimi ile gösterir. Okul öncesi aşamadan itibaren meslekleri tanıma, insanların bir işle meşgul olduğunu gözlemlleme ile başlayan süreç; ilerleyen yaşlarla birlikte kariyer olgusunu fark etme ve kariyer gelişiminin gereklerini yerine getirmeye doğru evrilebilir. Bu konuda kariyeri durağan bir olgudan daha çok, gelişim süreci olarak ele alan bazı kuramcılar (Ginzberg, Super) dikkati çekmektedir.

Kariyerin bir gelişim süreci olduğuyla ilgili ilk çalışmaları yapan kişiler Ginzberg ve arkadaşları olmuştur. Ginzberg'e (1952) göre meslek seçimi anlık bir karar olmanın ötesinde gelişimsel bir süreçtir. Ginzberg ilk çalışmalarında bu sürecin erken yetişkinliğe kadar devam ettiğini ifade etse de ilerleyen yıllarda yaptığı çalışmalarda, bu sürecin insan hayatının genelini kapsadığını vurgulamıştır. Super'a (1957) göre ise meslek gelişimi kişinin, çevre ile etkileşimi sonucu oluşturduğu benlik algısının mesleğe aktarılmasını içerir. Diğer bir deyişle kişinin benliğinin, bir mesleğe yansımasıdır. Devamlılık arz eden bu süreçte bireyin yetenek, ilgi ve değerleri ile çevresel değerlendirmesi etkili olmaktadır (Akt. Çakır, 2003). İnsan hayatının bütününe kapsayan mesleki gelişim süreci şu basamaklardan meydana gelmektedir (Akt. Çakır, 2003);

1. Büyüme evresi (0-14 yaş):

- a)Hayal Basamağı (4-10 yaşlar)
- b)İlgi Basamağı (11-12 yaşlar)
- c)Yetenek Basamağı (12-14 yaşlar)

2. Araştırma evresi (14-24 yaş):

- a) Deneme Basamağı (14-17 yaşlar)
- b) Geçiş Basamağı (18-21 yaşlar)
- c) Sınama ve İzleme Basamağı (22-24 yaşlar)

3. Yerleşme evresi (25-44 yaş):

- a) Sınama Basamağı (25-30 yaşlar)
- d) Sağlamaştırma Basamağı (31-44 yaşlar)

4. Koruma evresi (45-64 yaşı):

5. Çöküş evresi (65 yaş ve sonrası):

a) Yavaşlama basamağı (65-70 yaşlar)

b) Emeklilik basamağı (71 yaş ve sonrası)

Gelişim kuramlarına benzer şekilde okul öncesi aşamadan kişinin bir işe yerleşmesine kadar geçen süreye odaklanan Isaacson'a göre mesleki gelişim: uyanış ve farkında olma (5-12 yaş); meslekleri keşfetme ve araştırma (12-15 yaş); karar verme (15-18 yaş); hazırlık (18-23 yaş) ve işe girme basamaklarından oluşmaktadır (Akt. Yeşilyaprak, 2000). Kariyeri süreç olarak ele alan bakış açılarında, okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise kademelerini kapsayan aralığın meslekleri tanıma, ilgi ve yetenekleri keşfetme ve mesleki gelişimle ilgili farkındalık kazanma bağlamında gelişim görevleri içerdiği görülmektedir. Bu görevler bireyin meslek seçimi öncesinde hazırlık yapmasını, araştırmasını ve arayışlarını güçlendirmesini işaret etmektedir. Esas itibarıyla okullarımızda yürüttüğümüz rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin temel noktası da öğrencilerin kendilerini tanıması, özelliklerini fark etmesi ve potansiyelini geliştirmesi bağlamında şekillenmektedir. Bu nedenle öğrencilerin kariyer gelişimleriyle ilgili farkındalıklarını güçlendirecek hususların araştırılması ve önleyici çalışmalarda bu araştırma verilerinin kullanılması rehberlik hizmetleri açısından önemli bir ihtiyaçtır.

İsparta ili rehberlik yerel hedefi “yetenekler, mesleki ilgi ve değerleri tanıma” olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu hedefin çıkış noktası da meslek tercihinin anlık bir karar olmanın ötesinde, süreç içinde gerçekleşen bir kararlar dizisi olmasını vurgulama gerekliliğidir. Bu hedef doğrultusunda öğrencilerin özelliklerini keşfetmesi, mesleki gelişimle ilgili farkındalık geliştirmesi ve ergenlik dönemiyle birlikte arayışlarını güçlendirmesi önemlidir. Bu nedenle 2022-2023 eğitim öğretim yılında ilkokul 4. Sınıftan başlayarak, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin kariyer keşfi süreçlerinin; 9, 10, 11 ve 12. Sınıf öğrencilerinin ise mesleki karar verme düzeylerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın bütünsellik teşkil edebilmesi için ise çalışma, “kariyer farkındalığı araştırması” olarak nitelendirilmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli ve Çalışma Grubu

Betimsel nitelikli bu araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunu 2022-2023 Eğitim Öğretim yılında Isparta ili genelinde eğitimine devam eden 1216 İlkokul 4. Sınıf ve ortaokul öğrencisi ile 459 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama süreci meb.anket.gov.tr platformu üzerinden yapıldığı için örneklemin oluşturulmasında kolay ulaşılabilirlik ve gönüllülük ilkeleri göz önünde bulundurulmuştur.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

Verilerin toplanması süreci iki bölümde gerçekleştirilmiştir. İlk bölümde İlkokul 4. Sınıf ile Ortaokul 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer keşif süreçlerini değerlendirebilmek amacıyla Özaydın ve Siyez (2022) tarafından Türk kültürüne uyarlaması yapılan *Kariyer Keşfi Ölçeği* kullanılmıştır. İkinci bölümde ise ortaöğretim kurumu 9., 10., 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin mesleki karar düzeylerini inceleyebilmek amacıyla Çakır (2003) tarafından geliştirilen *Mesleki Karar Envanteri* kullanılmıştır. Her iki bölümde yer alan kademeler için araştırmacı tarafından geliştirilmiş *kişisel bilgi formu* doğrultusunda öğrencilerin demografik bilgilerine ulaşılmıştır. Uygulama süreci meb.anket.gov.tr platformu üzerinden yürütülmüş ve 3 hafta sürmüştür. Veri toplama sürecinde velilerin izni ve öğrencilerin gönüllülüğü esas olduğundan, giriş ekranlarına bilgilendirilmiş onam ve veli kimlik numarasıyla giriş şartı koyulmuştur.

Verilerin analizinde SPSS 22.0 paket programı kullanılmış olup, öncelikle verilerin normalliği incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayıları üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda verilerin normal bir dağılım sergilediği tespit edilmiş ve analizler parametrik teknikler olan t testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılarak yapılmıştır. Bulguların sunulmasında ilk olarak öğrencilerin kariyer keşfi ve mesleki karar puanlarına dair sonuçlar ve standart sapma değerleri verilmiştir. Ardından istatistiksel işlemlere ilişkin sonuçlar sırayla paylaşılmıştır.

BULGULAR

Verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular sırayla sunulmuştur. Öncelikle ortalama ve standart sapma değerleri verilerek ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin kariyer keşfi ve ortaöğretim öğrencilerinin mesleki karar düzeyleri, ardından ise ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin kariyer keşfi ve ortaöğretim öğrencilerinin mesleki karar düzeylerinin kişisel bilgi formu doğrultusunda verilen 6 farklı değişkene göre farklılık gösterip göstermediği paylaşılmıştır.

1. Öğrencilerin Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık Puanları

Çalışma grubunu oluşturan ilkokul 4. Sınıf ile ortaokul öğrencilerinin kariyer keşfi ve lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık (alt ölçekler dâhil) puanlarına ilişkin sonuçlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

İlkokul ve Ortaokul Öğrencilerinin Kariyer Keşfi ile Ortaöğretim Öğrencilerinin Mesleki Karar Puanları

	N	Ortalama	Standart Sapma
Kariyer Keşfi (İlkokul-Ortaokul)	1216	22,28	6,27
Mesleki Karar			
İçsel Çatışmalar	459	22,36	8,72
Kendini Tanıma	459	20,30	7,17
Envanteri Alt			
Meslekleri Tanıma	459	19,82	7,06
Ölçekleri (Lise)			
İşlevsel Olmayan İnançlar	459	9,53	3,87
Dışsal Çatışmalar	459	8,89	4,07
(Lise) Mesleki Kararsızlık Toplam	459	80,92	26,43

Tablo 1’de görüldüğü üzere ilkokul 4. Sınıf ile ortaokul öğrencilerinin kariyer keşfi ortalamasının 22,28 olarak gerçekteştiği gözlenmektedir. Ölçekten alınabilecek toplam puanın 45 olduğu göz önünde bulundurulduğunda ortalamaya yakın bir sonuç elde edildiğini söylemek mümkündür. Bu durum öğrencilerin kariyer keşiflerinin ortalamada düzeyde olduğunu göstermektedir.

Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerini inceleyebilmek için ise uygulanan ölçme aracına odaklanılması gerekmektedir. Çakır (2003) tarafından geliştirilen *Mesleki Karar Envanteri*’nden 30 ile 150 arasında değer alınabilmektedir. Alınan yüksek puan mesleki kararsızlığı, düşük puan ise mesleki kararlılığı işaret etmektedir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerinin ortalamanın üstünde yer aldığı gözlenmektedir (Ortalama=80,92). Bu sonuçta lise öğrencilerinin kararsızlık durumu yaşadığını ortaya koymaktadır.

2. Sınıf Seviyesi ile Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık Arasındaki İlişki Durumu

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin kariyer keşfi ve mesleki karar düzeyi sınıf seviyelerine göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.

Sınıf Seviyesi ile Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık İlişkisi

	Ebeveyn Tutumu	N	Ortalama	Standart Sapma	p	FARK
İlkokul ve Ortaokul Kariyer Keşfi	4. Sınıf	342	20,66	5,36	,000*	8>6
	5. Sınıf	232	22,20	6,44		8>5
	6. Sınıf	237	21,88	6,35		8>4
	7. Sınıf	193	23,35	6,35		7>4
	8. Sınıf	212	24,45	6,49		
	Toplam	1216	22,28	6,27		
Mesleki Karar Envanteri Alt Ölçekleri	İçsel Çatışmalar	9. Sınıf	151	22,33	,519	
		10. Sınıf	147	22,72		
		11. Sınıf	94	22,82		
		12. Sınıf	67	20,95		
		Toplam	459	22,36		
	Kendini Tanıma	9. Sınıf	151	20,57	,445	
		10. Sınıf	147	20,82		
		11. Sınıf	94	19,51		
		12. Sınıf	67	19,67		
		Toplam	459	20,30		
	Meslekleri Tanıma	9. Sınıf	151	20,17	,165	
		10. Sınıf	147	20,51		
		11. Sınıf	94	18,57		
		12. Sınıf	67	19,28		
		Toplam	459	19,82		
	İşlevsel Olmayan İnançlar	9. Sınıf	151	9,54	,989	
		10. Sınıf	147	9,46		
		11. Sınıf	94	9,56		
		12. Sınıf	67	9,65		
		Toplam	459	9,53		
	Dışsal Çatışmalar	9. Sınıf	151	8,79	,929	
		10. Sınıf	147	8,99		
		11. Sınıf	94	8,74		
		12. Sınıf	67	9,08		
		Toplam	459	8,89		
Mesleki Kararsızlık Toplam	9. Sınıf	151	81,42	24,75	,690	
	10. Sınıf	147	82,52	26,74		
	11. Sınıf	94	79,22	27,46		
	12. Sınıf	67	78,65	28,20		
	Toplam	459	80,92	26,43		

*p<.05

Tablo 2’de görüldüğü üzere ilkokul 4. Sınıf ile ortaokul öğrencilerinin kariyer keşfi sınıf seviyesine göre anlamlı farklılık gösterirken; lise öğrencilerinin mesleki karar düzeyleri sınıf seviyesine göre anlamlı farklılaşmamaktadır. İlkokul ve ortaokul öğrencileri kariyer keşif düzeyleri açısından incelendiğinde 8. Sınıfların 6., 5. ve 4. Sınıflara; 7. Sınıfların 4. Sınıflara kıyasla kariyer keşfetme durumlarının anlamlı farklılaştığı görülmektedir. Bu durum yaşla birlikte ortaya çıkan farkındalığın ve 8. Sınıfta yapılması gereken lise tercihinin bir sonucu olarak gerçekleşebilir. Lise öğrencilerinin mesleki karar düzeyleri ise sınıf seviyesine göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Kararsızlık durumunun, her sınıf kademesinde birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ancak ortalamalara dikkat edildiğinde üniversite giriş sınavlarına yaklaştıkça mesleki kararsızlığın azaldığı gözlenmektedir.

3. Cinsiyet ile Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık Arasındaki İlişki Durumu

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin kariyer keşfi ve mesleki karar düzeyi cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.

Cinsiyet ile Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık İlişkisi

		Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Mesleki Karar Envanteri Alt Ölçekleri	İlkokul ve Ortaokul Kariyer Keşfi	Kız	619	22,31	6,40	,173	,863
		Erkek	597	22,25	6,13		
	İçsel Çatışmalar	Kız	263	22,44	8,87	,237	,813
		Erkek	196	22,25	8,52		
	Kendini Tanıma	Kız	263	20,62	6,89	1,095	,274
		Erkek	196	19,88	7,52		
	Meslekleri Tanıma	Kız	263	20,06	6,76	,847	,397
		Erkek	196	19,50	7,44		
	İşlevsel Olmayan İnançlar	Kız	263	9,36	3,70	-1,109	,268
		Erkek	196	9,77	4,08		
	Dışsal Çatışmalar	Kız	263	8,56	3,99	-1,983	,048*
		Erkek	196	9,32	4,15		
	Mesleki Kararsızlık Toplam	Kız	263	81,06	25,23	,134	,893
		Erkek	196	80,72	28,03		

*p<.05

Tablo 3’te görüldüğü üzere hem ilkokul 4. Sınıf ile ortaokul öğrencilerinin kariyer keşfi düzeyleri hem de lise öğrencilerinin mesleki karar düzeyleri cinsiyete göre değişiklik göstermemektedir. Ancak mesleki karar ölçeğinin dışsal çatışmalar alt ölçeğinde sınır düzeyde anlamlı farklılık ($p=,048$) yaşandığı görülmektedir. Burada yaşanan farklılaşma erkek öğrenciler lehinedir. Diğer bir deyişle erkekler meslek kararı verirken, çevresel faktörler temelli kararsızlık durumuyla daha fazla karşılaşmaktadır. Bu durum erkeklerin lise kademesi sonrasında karşılaşabileceği bir kariyer seçeneğine yönelme, bir işe yerleşme ya da askerlik görevini yerine getirme gibi kritik karar verme eşiğine yaklaşması ile ilgili olabilmektedir.

4. Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık Arasındaki İlişki Durumu

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin kariyer keşfi ve mesleki karar düzeyleri, algıladıkları ebeveyn tutumlarına göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Ebeveyn Tutumları ile Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık İlişkisi

	Ebeveyn Tutumu	N	Ortalama	Standart Sapma	p	FARK
İlkokul ve Ortaokul Kariyer Keşfi	Aşırı Koruyucu	422	22,41	6,62	,116	
	Baskıcı	86	22,46	5,84		
	Tutarsız	28	19,46	5,92		
	Demokratik ve ilgili	680	22,29	6,09		
	Toplam	1216	22,28	6,27		
İşsel Çatışmalar	Aşırı Koruyucu	108	22,66	8,90	,034*	Dem.<Tut.
	Baskıcı	53	21,71	8,60		
	Tutarsız	52	25,51	8,13		
	Demokratik ve ilgili	246	21,69	8,67		
	Toplam	459	22,36	8,72		
Kendini Tanıma	Aşırı Koruyucu	108	21,36	7,33	,000*	Dem.<Tut. Dem.<A. Kor.
	Baskıcı	53	20,66	6,73		
	Tutarsız	52	23,53	6,67		
	Demokratik ve ilgili	246	19,08	7,03		
	Toplam	459	20,30	7,17		
Meslekleri Tanıma	Aşırı Koruyucu	108	21,57	6,88	,000*	Dem.<Tut. Dem.<A. Kor.
	Baskıcı	53	19,56	6,91		
	Tutarsız	52	22,28	6,66		
	Demokratik ve ilgili	246	18,58	7,00		
	Toplam	459	19,82	7,06		
İşlevsel Olmayan İnançlar	Aşırı Koruyucu	108	10,12	4,08	,003*	Dem.<Tut. Dem.<A. Kor.
	Baskıcı	53	9,86	4,14		
	Tutarsız	52	10,76	3,14		
	Demokratik ve ilgili	246	8,94	3,77		
	Toplam	459	9,53	3,87		
Dışsal Çatışmalar	Aşırı Koruyucu	108	9,59	4,24	,000*	Dem.<Tut. Dem.<A. Kor. Dem.<Bas.
	Baskıcı	53	9,96	4,30		
	Tutarsız	52	10,01	4,29		
	Demokratik ve ilgili	246	8,11	3,75		
	Toplam	459	8,89	4,07		
Mesleki Kararsızlık Toplam	Aşırı Koruyucu	108	85,32	27,35	,000*	Dem.<Tut. Dem.<A. Kor.
	Baskıcı	53	81,77	26,70		
	Tutarsız	52	92,13	22,23		
	Demokratik ve ilgili	246	76,43	25,88		
	Toplam	459	80,92	26,43		

*p<.05

Tablo 4'te görüldüğü üzere ilkokul ile ortaokul öğrencilerinin kariyer keşfi, algıladıkları ebeveyn tutumlarına göre anlamlı farklılık göstermezken; lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık durumu ve tüm alt ölçekleri algılanan ebeveyn tutumlarına göre anlamlı farklılaşmaktadır. Sonuçlar incelendiğinde genel itibariyle demokratik ve ilgili bir tutum benimsendiğini ifade edenlerin mesleki kararsızlık düzeyi, tutarsız veya aşırı koruyucu tutum algıladığını ifade edenlere kıyasla daha düşüktür. Diğer bir deyişle ilgilenilen ve demokratik bir yaklaşım gösterilen lise öğrencilerinin mesleki karar düzeyleri yükselmektedir. Ortalamalara dikkat edildiğinde baskıcı tutum yaşayanların mesleki kararsızlığı, demokratik ve ilgili tutum yaşayanlardan hemen sonra gelmektedir ve tutarsız ile aşırı koruyucu yaklaşımlarından daha düşüktür. Bu durum olumsuz ya da istenmeyen kariyer hedefleri içerse bile öğrencileri herhangi bir karar vermeye iten yaklaşımların kararsızlık faktörünü ortadan kaldırmasıyla açıklanabilir. Ulaşılan bulgunun kişilik gelişiminde ailenin etkisini ortaya koyduğu düşünülmektedir.

5. Annenin Çalışması ile Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık Arasındaki İlişki Durumu

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin kariyer keşfi ve mesleki karar düzeyleri, annelerinin bir işte çalışıp çalışmamasına göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5.

Annenin Çalışma Durumu ile Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık İlişkisi

8

		Anne çalışıyor mu?	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
İlkokul ve Ortaokul		Evet	348	22,28	6,43	,016	,987
Kariyer Keşfi		Hayır	868	22,28	6,20		
Mesleki Karar Envanteri Alt Ölçekleri	İçsel Çatışmalar	Evet	141	22,19	9,11	,278	,781
		Hayır	318	22,43	8,55		
	Kendini Tanıma	Evet	141	20,02	7,10	,568	,570
		Hayır	318	20,43	7,20		
	Meslekleri Tanıma	Evet	141	19,34	7,07	,961	,337
		Hayır	318	20,03	7,05		
	İşlevsel Olmayan İnançlar	Evet	141	9,41	3,81	,440	,660
		Hayır	318	9,59	3,90		
	Dışsal Çatışmalar	Evet	141	8,63	3,93	,885	,377
		Hayır	318	9,00	4,13		
Mesleki Kararsızlık Toplam		Evet	141	79,61	26,43	,704	,482
		Hayır	318	81,50	26,45		

*p<.05

Tablo 5'te görüldüğü üzere hem ilkokul 4. Sınıf ile ortaokul öğrencilerinin kariyer keşfi düzeyleri hem de lise öğrencilerinin mesleki karar düzeyleri annenin çalışıp çalışmama durumuna göre değişiklik göstermemektedir. Ancak lise öğrencilerinin mesleki kararsızlığı ve alt ölçeklerinin ortalamaları incelendiğinde annesi bir işte çalışmayanların mesleki kararsızlık düzeylerinin, annesi çalışanlara

kıyasla daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Bu durumun, aile içinde iş hayatına katılımın sağladığı farkındalıkla ilgili olduğu düşünülmektedir.

6. Babanın Çalışması ile Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık Arasındaki İlişki Durumu

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin kariyer keşfi ve mesleki karar düzeyleri, babalarının bir işte çalışıp çalışmamasına göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6.

Babanın Çalışma Durumu ile Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık İlişkisi

		Baba çalışıyor mu?	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
İlkokul ve Ortaokul Kariyer Keşfi		Evet	1044	22,25	6,22	-,398	,691
		Hayır	172	22,45	6,53		
Mesleki Karar Envanteri Alt Ölçekleri	İçsel Çatışmalar	Evet	372	22,06	8,84	-1,484	,138
		Hayır	87	23,60	8,11		
	Kendini Tanıma	Evet	372	20,00	7,17	-1,853	,065
		Hayır	87	21,58	7,06		
	Meslekleri Tanıma	Evet	372	19,62	7,08	-1,221	,223
		Hayır	87	20,65	6,93		
	İşlevsel Olmayan İnançlar	Evet	372	9,44	3,83	-1,113	,266
		Hayır	87	9,95	4,04		
	Dışsal Çatışmalar	Evet	372	8,75	4,04	-1,477	,140
		Hayır	87	9,47	4,17		
Mesleki Kararsızlık Toplam		Evet	372	79,90	26,62	-1,710	,088
		Hayır	87	85,27	25,30		

*p<.05

Tablo 6'da görüldüğü üzere hem ilkokul 4. Sınıf ile ortaokul öğrencilerinin kariyer keşfi düzeyleri hem de lise öğrencilerinin mesleki karar düzeyleri babanın çalışıp çalışmama durumuna göre değişiklik göstermemektedir. Ancak lise öğrencilerinin mesleki kararsızlığı ve alt ölçeklerin ortalamaları incelendiğinde annesi bir işte çalışmayanlar da olduğu gibi, babası çalışmayanların da mesleki kararsızlık düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Bu durumun da iş hayatına katılımın sağladığı farkındalıkla ilgili olduğu düşünülmektedir.

7. Ekonomik Düzey ile Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık Arasındaki İlişki Durumu

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin kariyer keşfi ve mesleki karar düzeyleri, algıladıkları ekonomik durumlarına göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7.

Ekonomik Düzey ile Kariyer Keşfi ve Mesleki Kararsızlık İlişkisi

	Ebeveyn Tutumu	N	Ortalama	Standart Sapma	p	FARK
İlkokul ve Ortaokul Kariyer Keşfi	Kötü	65	22,09	6,71	,001*	İyi>Orta
	Orta	797	21,81	5,94		
	İyi	354	23,36	6,77		
	Toplam	1216	22,28	6,27		
Mesleki Karar Envanteri Alt Ölçekleri	İçsel Çatışmalar	Kötü	37	22,13	,302	
		Orta	327	22,73		
		İyi	95	21,16		
		Toplam	459	22,36		
	Kendini Tanıma	Kötü	37	20,51	,034*	İyi<Orta
		Orta	327	20,77		
		İyi	95	18,61		
		Toplam	459	20,30		
	Meslekleri Tanıma	Kötü	37	20,32	,090	
		Orta	327	20,17		
		İyi	95	18,41		
		Toplam	459	19,82		
	İşlevsel Olmayan İnançlar	Kötü	37	9,02	,245	
		Orta	327	9,73		
		İyi	95	9,07		
		Toplam	459	9,53		
	Dışsal Çatışmalar	Kötü	37	8,54	,060	
		Orta	327	9,16		
		İyi	95	8,07		
		Toplam	459	8,89		
Mesleki Kararsızlık Toplam	Kötü	37	80,54	31,71	,062	
	Orta	327	82,58	25,19		
	İyi	95	75,33	27,88		
	Toplam	459	80,92	26,43		

*p<.05

Tablo 7’de görüldüğü üzere ilkokul 4. Sınıf ile ortaokul öğrencilerinin kariyer keşfi düzeyleri algılanan ekonomik duruma göre anlamlı farklılaşmaktadır. Bu durum ekonomik durumu iyi olanlar lehinedir. Diğer bir deyişle ekonomik durumu iyi olanların kariyer keşfi düzeyleri orta olanlara kıyasla daha yüksektir. Bu sonuç sosyoekonomik iyiliğin kariyer seçenekleri ile ilgili araştırma yapma, keşfetme ve farkındalık geliştirme durumlarına olumlu katkısı olduğunu göstermektedir. Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık toplam puanında anlamlı farklılaşma yokken; kendini tanıma alt ölçeği ekonomik duruma göre farklılık göstermektedir. Burada yaşanan farklılaşma ekonomik durumunu iyi olarak ifade edenler lehinedir. Başka bir deyişle ekonomik durumunun iyi olduğunu ifade eden öğrencilerin kendini tanımaya ilişkin mesleki kararsızlık düzeyi daha düşüktür. Bu sonuç ekonomik iyiliğin bir getirisi olarak ilgi ve yeteneklerini fark etme ve geliştirme konusunda gençlerin daha avantajlı olabileceği yönünde fikir vermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin kariyer keşfi ile lise öğrencilerinin meslek kararı özelinde bireylerin kariyer farkındalıklarını değerlendirmek amacıyla yapılan bu araştırma sonucunda ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin kariyer keşfi puanlarının ortalamaya yakın olduğu; lise öğrencilerinin ise mesleki kararsızlık düzeylerinin ortalamanın üstünde yer aldığı tespit edilmiştir. İlkokul ve ortaokul öğrencileri özelinde ulaşılan sonuç, öğrencilerin özellikle ilkokul döneminde kariyer kavramı, seçenekler ve kariyer gelişim süreçleriyle ilgili bilgilendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Lise öğrencilerinde mesleki kararsızlık bağlamında elde edilen bulgu ise, öğrencilerin kendini tanıma, meslekleri tanıma, meslek kararına ilişkin işlevsel olmayan inançlarını fark etme ve meslek kararı sürecinde yaşadığı içsel ve dışsal çatışmaları sağlıklı değerlendirme yönünde desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Ulaşılan bulguların öğrencilerin kariyer gelişimleri üzerinde faydalı sonuçlar verebilmesi için aşağıda bazı öneriler verilmiştir.

- Öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yenilenmiş olan sınıf rehberlik programının etkili bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Çünkü hazırlanan program sosyal-duygusal, akademik ve kariyer gelişimleri üzerine inşa edilmiş etkinlikleri kapsamakta, öğrencilerin kariyer farkındalığı, kariyer hazırlığı ve kariyer planlama yeterliklerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda Genel Müdürlüğümüzün de etkinliklerin uygulanması için gerekli zamanı sağlayıcı tedbirleri alması önemli bir gerekliliktir.
- Rehber öğretmen-psikolojik danışmanlar tarafından kariyer farkındalığı, kariyer hazırlığı ve kariyer planlama yeterliklerini temel alan yapılandırılmış içerikler hazırlanması ve bu içeriklerin okullarda etkili kullanımı faydalı olacaktır. Özellikle grupla psikolojik danışma, psikoeğitim programları ve grup rehberliği gibi yöntemlerle öğrencilere ulaşılmalı, genel bilgilendirme etkinlikleri dışında öğrencilerin kendilerini ifade etmesini ve kariyer ile ilgili arayışlarını geliştirmesini sağlayıcı grup temelli uygulamalara yer verilmelidir.
- Kariyer gelişimi okul öncesi süreci kapsayan önemli bir alandır ve özellikle okul öncesinden itibaren öğrencilerin meslekleri tanınması, mesleklerin işlevlerini fark etmesi ve iş-meslek kavramlarına aşina olmasını sağlayıcı etkinlikler, tanıtımlar ve ödevlendirmeler yapılması faydalı olacaktır.
- İlkokul ve ortaokul kademelerinde öğrencilerin üst eğitim kurumlarını ve üst öğrenime geçiş sınavlarını kapsamlı bir şekilde tanınması ve meslek seçiminin bir süreç olduğunu fark etmesi için araştırma görevleri oluşturulmalı, bu kapsamda iş yeri veya okul gibi alanları tanıtıcı gezi ve gözlem faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.
- Mezunla buluşma, uzmanla buluşma ya da kariyer günleri gibi farklı iş ve meslek kollarını tanıtıcı gün ve etkinlikler planlanmalı, özellikle geleneksel meslek alanları (unutulmaya başlanmış zanaatlar gibi) ile geleceğin meslek alanlarına odaklanılmalıdır.

- 21. yy. ile birlikte gelişmeye başlayan iş ve meslek alanlarına yönelik keşfedici ve bilgilendirici etkinlikler düzenlenmesi (dijital dünya, endüstri 4.0, yazılım, yapay zeka vs.) ve ihtiyaç duyulması beklenen hizmet alanlarına dönük araştırma faaliyetleri yapılmasının (yaşlı bakım, psikoloji, lojistik vs.) öğrencilerin kariyer gelişim sürecine anlamlı katkı sunabileceği düşünülmektedir.
- Bireyin sağlıklı bir kariyer gelişimi sürecinin yanında ülkemizin ihtiyacı olan iş alanlarına yönelik mesleki eğitimi geliştirici ve özendirici çalışmalar yapılması elzem görülmektedir. Bu kapsamda mesleki eğitimin sorunları üzerine odaklanan ihtiyaç analizlerinin yapılmasını ve uygulamaların değerlendirilmesini kapsayan geri bildirimlerin İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile paylaşılması faydalı olacaktır.
- Meslek tanıtımları ile iş koşulları ve imkânlarının yerinde görülmesi noktasında İş-Kur ile işbirliği sağlanması ve Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi tarafından hazırlanan DABİS uygulamasının yaygınlaştırılıp kullanılması yararlı görülmektedir.
- Isparta ili özelinde öğrencilerin kariyer farkındalığını artırmak amacıyla 2022-2023 Eğitim Öğretim yılı rehberlik yerel hedefi “yetenekler, mesleki ilgi ve değerleri tanıma” olarak belirlenmiştir. Bu hedef doğrultusunda sene başında okul ve kurumlarımız ile paylaşılan afiş, broşür ve eğitim içeriklerinin etkili kullanımı önem arz etmektedir. Bunun yanında hazırlanan “mesleki rehberlik psikoeğitim programı”nın uygulanması öğrencilerimizin farkındalıklarını geliştirmesine katkı sunacaktır. Hazırlanan bu içerikler dışında öğrencilerimizin iş, meslek ve kariyer kavramlarını tanımasını ve meslek seçimi sürecini fark etmesini temel alan “mesleğimi yazıyorum-çiziyorum” etkinlikleri eğitim öğretim yılının ikinci yarısından itibaren uygulamaya koyulacaktır.

Yapılan ve yapılması planlanan tüm çalışmaların ötesinde öğrencilerimizin kendisini tanımasını, özelliklerini (yetenek, ilgi, değer, kişisel özellik) keşfetmesini, meslek ve iş alanları ile çevresel imkânlarını gerçekçi bir şekilde değerlendirebilmesini temel alan uygulama, etkinlik, bireysel ya da grupta görüşme süreçlerine ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

Çakır, M. A. (2003). *Bir mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerine etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Özaydın, S. ve Siyez, D. M. (2022). Kariyer Keşfi Ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 249-270.

Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Nobel Yayın Dağıtım.